

O NEKIM RIMSKIM STARINAMA, NABAVLJENIM ZA NARODNI MUZEJ GODINE 1906.

1. Rimski grob u Vinagori.

U proljeću 1906. javljeno je arheološkome odjelu narodnoga muzeja sa privatne strane, da se u Vinagori našao rimski grob sa raznim bronsanim i zemljanim predmetima. Na ovu se je vijest ravnateljstvo obratilo na veleč. gosp. župnika u Vinagori Ivana Jakovinu sa molbom, da predmete za muzej pribavi, a o samom nalazu da поблиže izvijesti. Gosp. župnik se je molbi najpripravnije odazvao, te je podnio opširan izvještaj o nalazu, a predmete, do kojih je mogao doći, poklonio je muzeju.

Grob je otkriven po prilici 1 km sjeverozapadno od župne crkve na Vinagori kod prvih kuća sela Mala gora. Tu je seljak Đuro Žnidarec u travnju 1906. dao iskrčiti dubove na svom pašnjaku, koji je rigolao i zasadio lozom. Pri rigolanju naidoše na rimski grob navodno dosta velikih dimenzija, koji je bio zatrpan kamenjem. Dno grobnice i stijene bile su obložene kamenim pločama. U grobu našla se čovječja lubanja, kost od ruke ili noge, te komadi zemljanih posuda i neki drugi predmeti.

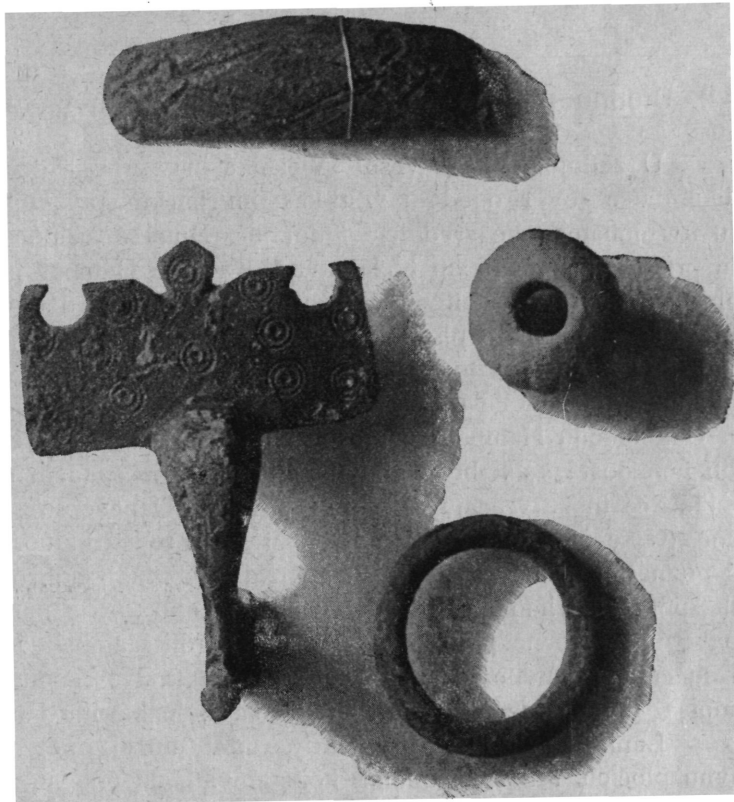
Predmeti su dospjeli u narodni muzej u dosta lošem stanju. Zemljane su posude polupane sigurno još u staro doba. Ulomci njihovi, što su se našli, tako su neznatni, da se iz njih ne može točno saznati, kakav su oblik posude imale. Od jednog jedinog tamnosivog malenog lončića sačuvalo se više ulomaka, koji su se dali sastaviti. Za tu se posudicu može zaključiti, da je lončić poznatog trbušastog oblika sa uskim dnom (40 mm) i širokim otvorom. Sigurno nije bio viši od 80-90 mm. Ova je posudica ujedno i najbolja obzirom na materijal, jer je zemlja, iz koje je načinjen, dosta dobro pročišćena, a posudica, koja ima tanke stijene, dobro pečena. Ostale su posude, sudeći po debljini nađenih ulomaka morale biti znatno veće, a materijal, iz koga su građene, veoma je loš. Komadić stakla, koji je tu nađen, potječe od grla svjetlozelene debele rimske boce. Oblik joj se ne da ustanoviti. Željezni čavao predan je muzeju samo jedan, ali ih je dakako moralo biti znatno više. Ostali predmeti pripadali su nakitu pokojnikovom. Jedno zeleno zrno od t. zv. egipatskoga porcelana (na sl. I u sredini desno) pripadalo je jednome nizu ovakvih zrna, ali se je samo ovo jedno sačuvalo. Jedan bakreni čavlič sa veoma kratkim šiljkom i 23 mm širokom glavicom morao je služiti kao uresni okov. Negda je u glavici bio raznobojni emajl. Kako je taj emajl bio razdijeljen, to se još i danas vidi, ali se sačuvalo od njega nije ništa.

Ostali su predmeti od bronsa. O jednoj jednostavnoj karici sa promjerom od 34 mm (na slici desno dolje) ne da se mnogo reći. Od jedne bronsane narukvice sačuvan je samo komadić (na slici gore). Ona je već u staro vrijeme morala biti pokrhanu u više komada, a po patini se može zaključiti, da je ovaj ulomak bio izvržen vatri. Narukvica je bila urešena crtama, koje su ugrebene nekom šiljatom spravom.

Najzanimiviji su komadi dvije jednake bronsane fibule, od kojih je jedna stradala u vatri, dočim je druga, akoprem se i na njoj opažaju tragovi vatre, sasvim dobro sačuvana (na slici lijevo). Ove su fibule t. zv. koljenaste fibule, koje gore završuju oblongnom pločom (Kniefibel mit oblonger Kopfplatte). Ta je ploča gore obično zaokružena, a katkada ima u sredini mali nastavak. Na našim fibulama ima ta oblongna ploča drugačiji oblik. Bilo bi i čudo, kada se Rimljani ne bi bili sjetili, da ovu ploču bud kako urese. Ona se je mogla povećati, mogao joj se dati razan oblik, a na gornjoj se je plohi mogao izraditi kakav ornament. Sa našim fibulama se je to dogodilo. Ploča je tu znatno veća nego obično i ima u glavnom oblik pačetvorine, kojoj je gornja stranica izrezuckana. Na gornjoj plohi utisnuta su puncom dvanaest puta po dva koncentrična kruga sa svojim središtem.

Ovakve koljenaste fibule sa polukružnom gornjom pločom veoma se često nalaze u podunavskim zemljama, a i naš ih

muzej ima lijep broj. Sličnih fibula sa ovako urešenom pločom do sada iz Hrvatske i Slavonije ne poznajemo, a čini se da i drugdje nisu tako česte. Veoma sličnih fibula našlo se u Virunu. Tu su se dvije takve fibule našle kod iskapanja prof. Pichlera (1881—1883).¹ I tu je gornja ploča veća i gore izrezuckana, a gornja joj je ploha urešena sa sličnim koncentričnim krugovima i osim toga u sredini duljinom jednom prelomljenom crtom između dvije vodoravne.¹

Sl. 1. Predmeti iz rimskoga groba u Vinagori. Nar. vel.

¹ Mittheil. der k. k. Zentral-Commiss. XIII (1887) str. CCXLII sl. 14.

Novaca, po kojima bi se grob mogao najsigurnije datirati, nije se našlo. Ostaju fibule, koje se meću u srednje doba rimskoga carstva.¹ Prema tome će se rimski grob, u kojem su te fibule nađene, moći metnuti u drugu polovicu drugoga vijeka poslije Isusa.

Tragovi vatre na nekim, osobito bronsanim, predmetima jasno dokazuju, da se tu radi o grobu sa paljevinom. S tim stoji u protimbi izvještaj g. župnika, u kom se veli, da su u grobu nađene čovječja lubanja i još jedna kost. Razjasniti si stvar možemo jednim drugim mjestom iz istoga izvještaja, u kom je duljina groba označena sa 5, a dubljina sa 2 m. Biti će, da se tu radi o više rimskih grobova iz raznoga vremena, tako da je tu bilo i spaljenih i pokopanih mrtvaca. Tim je ujedno rečeno, da s ovim pitanjem još nismo gotovi. Da li se tu radi o rimskom groblju, u kom bi se sistematskim iskapanjem moglo još više toga naći, to će se tek morati ustanoviti.

2. Olovna pločica sa zavjetnim reljefom iz Srpske Mitrovice.

U zadnjoj (VIII.) svesci »Vjesnika hrv. arheol. društva« bilo je dva puta prilike, da se govori o jednoj vrsti kasnijih rimskih spomenika iz raznog materijala, koju u zemljama oko srednjeg i donjeg Dunava često nalazimo, a prikazuje nam prizor iz kulta nekih božanstva.² Kada je Hampel pred nekoliko godina u svom časopisu »Archaeologiai Értesítő« stao sakupljati ove spomenike, bilo je o njima još veoma malo pisano, a njihovo tumačenje nije još bilo daleko napredovalo.³ Hampel je zato pošao sa ispravnoga stanovišta, da najprije treba sakupiti materijal, jer će se na osnovu većega materijala moći dobiti i bolji rezultati. U kolekciju Hampelovu morali su unići i komadi našega narodnoga muzeja, kojih ima dosta velik broj. Olovne pločice, koje spadaju u ovu kategoriju spomenika, često se vraćaju sa istim tipovima. Dapače su si mnoge pločice tako slične, da se čini, kao da su ljevene u jedan te isti kalup. Ovakvi tipovi, koji su već poznati i proučeni, ne mogu nam dakako tako dobro poslužiti za tumačenje ovih spomenika kao novi tipovi. Slučaj je htio, da je narodni muzej mogao da nabavi dvije olovne pločice sa reljefima, koji Hampelu još nisu bili poznati, a tim su onda povodom nastala gore spomenuta dva članka u zadnjoj svesci ovoga časopisa. Izvadak iz oba ova članka izašao je kasnije i na mađarskom jeziku.⁴

Lanjske je godine hrvatski narodni muzej opet nabavio jednu ovakovu olovnu pločicu. Može se odmah konstatovati, da ona ne pruža za tumačenje nikakvih novih momenata, ali ona zato ipak reprezentira jedan novi tip, koji se od dosele poznatih nešto razlikuje. Zato ona zaslužuje, da se o njoj govori. Nađena je u Srpskoj Mitrovici pri radnjama na ciglani. Radnici ju prodaše trgovcu

---

¹ O. Tischler kod A. B. Meyera Gurina im Obergailthal (Kärnthen) str. 32.

² Olovna pločica sa zavjetnim reljefom iz Srpske Mitrovice str. 118—128 i Olovna pločica sa reljefom iz Divoša str. 204—207.

³ Literatura je u opaskama k gornja dva članka navedena.

⁴ Thrák vallásbeli emlékek a zágrábi muzeumban. Archael. értesítő XXVI (1906) str. 39—44.

u našoj Mitrovici, a od ovoga ju je nabavio narodni muzej. Pločica je visoka 92, široka 77 mm, a teška je 110 grama. U sredini je na nekoliko mjesta puknuta, a lijevo gore je još u staro doba jedan komad odsječen. Inače površina nije mnogo stradala, ali je forma, u koju je ova pločica ljevena, bila dosta plitka i površno izrađena, tako da je reljef nejasan.

Vanjskim svojim oblikom je ova pločica najsličnija jednoj drugoj iz Srpske Mitrovice, koja je naslikana u prijašnjoj svesci ovoga časopisa str. 118. Na kvadrat, koji je omeđen piknjastim crtama, nastavlja se gore zabat, na kojem je u sredini prikazana riba na desno. Neke piknjice, koje se tu nalaze, mogu se po analogiji drugih sličnih reljefa tumačiti kao zvijezde, a u desnom kutu prikazan je neki šiljati predmet, koji bi se eventualno mogao tumačiti kao list ili pupoljak. Lijevi je ugao odbijen.

U kvadratu upisan je dvostrukom crtom krug, u kom su prikazani poznati nam prizori. Izvan kruga prikazano je u svakom uglu kvadrata po jedno poprsje. Poprsje u lijevom gornjem uglu velikim je dielom odbijeno, a ostala tri su tako nejasno izražena, da je njihovo tumačenje nemoguće. U lijevom donjem uglu moglo bi biti poprsje sa dva lica, ali se to sigurno ne da reći.

Razdioba unutar kruga ovdje je ista kao i kod ostalih sličnih primjeraka. U gornjem je redu prikazana ženska figura sa uzdignutom desnicom između poprsjâ Sola i Lune kao obično. Na lijevo od poprsja Solovoga prikazan je tronožan stol, na kojem se vide neka jela, koja nisu jasno izražena. Na desno od Lune prikazan je vrč. U srednjem redu stoji poznata ženska figura u dugoj odjeći između dva jahača. Akoprem je figura

Sl. 2. Olovna pločica iz Srpske Mitrovice. Nar. vel.

veoma nejasno izražena, ipak se vidi, da je odijelo naprijed podignuto. Po drugim reljefima može se znati, da figura u nabranom odijelu nešto drži. Jahači su prikazani kao obično. Jednu ruku dižu u vis, a u drugoj imaju koplje. Na leđima imaju kratke kabanice, koje iza njih u zraku lepršaju. Šiljate kape na njihovim glavama su nespretno ali nedvojbeno izražene. Oba konja stoje na čovječjim figurama, koje leže trbuhom na zemlji. Čini se, da se je htjelo izraziti kao da su figure žive, ali se to uslijed nespretnosti izradbe ne da sigurno ustanoviti. Figura, koja stoji na lijevo od ove scene, stradala je uslijed pogriješke u kalupu, ali se ipak raspoznaje, da je figura muška, a po svoj prilici biti vojnik.

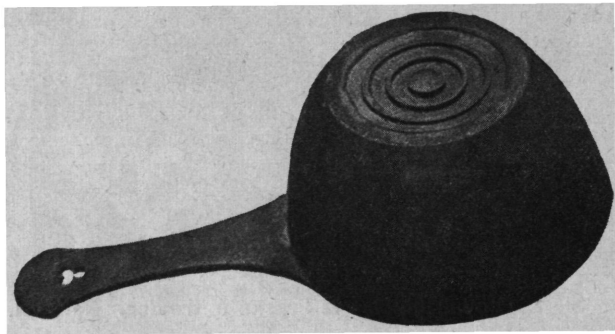
U lijevoj ruci drži ta figura neki dugački predmet, koji će se valjda morati tumačiti kao koplje. Desno od ove scene prikazano je više krugova.

Dolnji je red najmanje jasan, a osim toga je i skraćen, jer je za nj ostavljeno premalo mjesta. U sredini je prikazana muška figura, koja je okrenuta na lijevo prema životinji, koja je stražnjim nogama obješena o nisko drvo. Životinja je čini se bez glave, a muška figura, koja možda kleči, vadi joj utrobu. Na desno od ove figure vidi se stup, na koji je postavljena svjetiljka. Lijevo se nalazi pijetao okrenut prema sceni, a desno mu odgovara nekakav nejasan predmet, koji bi se radi simetrije i analogije najrađe tumačio kao zmija, ali je tako loše prikazan, da ga čovjek može isto tako tumačiti kao stol sa jednom nogom.

Ova je reljefna pločica u toliko zanimiva, što se ona, premda je i u njoj pridržan shema, koji je svim ovim spomenicima zajednički, u nekim pojednostima razlikuje od svih dosada poznatih. Na njoj nije prikazan niti jedan predmet, koji nam ne bi bio već poznat, dapače ih je manje, a k tomu su i manje jasni. Ona nam uslijed toga ne pruža nikakvih novih momenata za tumačenje ovih spomenika, koji su u svezi sa kultom Kabira, o kojima je u zadnjoj svesci bilo opširno govora. Ali je ona novi tip i kao takav zaslužuje, da se posebno spomene i opiše.

3. Dvije nove rimske bronsane kaserole.

Študij o fabrikaciji bronsanih rimskih posuda još je dosta nov. I ako je već prije bilo više puta konstatovano, da su se posude italske provenijencije našle u grobovima na sjeveru Evrope, kamo su samo trgovinom mogle doći, to su se ipak tek u novije doba učenjaci stali intenzivnije baviti ovim predmetom.

Sl. 3. Bronsana rimska kaserola iz Siska.

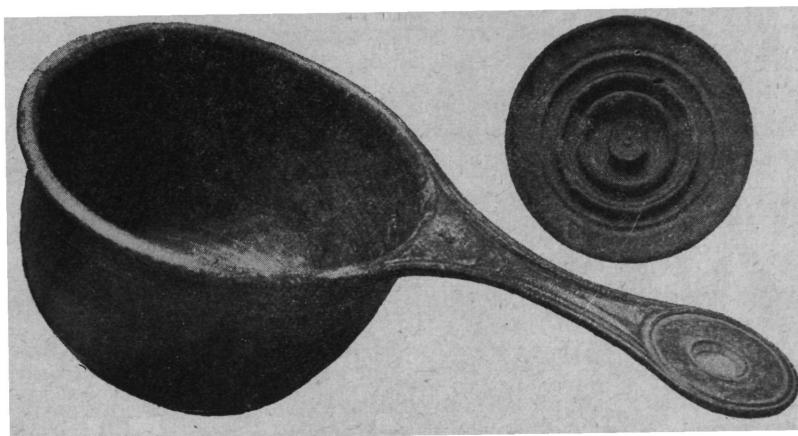
Da ne spominjem ostalih publikacija u tom smjeru, navest ću samo Willersovu knjigu o bronsanim vedricama iz Hemoora, u kojoj je pokušao da razluči ono, što je od ovih posuda producirano u zemlji, od onoga, što je došlo iz Italije. Willers je zagrebački materijal samo donekle (glede pečata) upotrijebio, pa se je zato činilo, da će biti dobro, ako se na svijetlo iznese sav zagrebački materijal, koji je razmjerno veoma bogat. Zato je u VII. svesci ovoga časopisa (str. 98—123) izašao članak o »bronsanim posudama iz Hrvatske i Slavonije u narodnom muzeju u Zagrebu«. Willers je ovome predmetu posvetio i daljih studija, te je u svom nastupnom predavanju u Bonnu govorio o novim rezultatima svoga rada.¹ U skoro vrijeme očekuje se nova knjiga toga učenjaka, u kojoj će publicirani zagrebački materijal biti izdašnije

¹ Die röm. Messingindustrie in Niedergermanien. Rhein. Mus. 62. sveska str. 133 i d.

upotrijebljen i u kojoj će iznijeti nove rezultate, koji djelomice pobijaju ono, što se je do sada o tim predmetima mislilo.

Narodni je muzej u novije doba nabavio dvije bronsane kaserole, koje po svojim pečatima potječu iz kapuanskih tvornica.

Prvi potječe iz Siska, a darovao ga je sa mnogo drugih vrijednih predmeta graditelj g. Andrija Colussi. Što je rečeno kod ostalih bronsanih posuda iz Siska, to vrijedi i za ovu. Nadena je kao i ostale u Kupi, pa se zato na nalazište ne možemo mnogo osvrutati. Posuda je nešto manja nego obične posude ove vrsti (dugačka je zajedno sa ručkom 202 mm). Oblikom je veoma slična sisačkoj posudi u Vjesniku VII str. 107 sl. 58 br. 4. Stijene su joj dosta jako ljevene, a na dnu su kasnije na kolu izvrtane dosta jake karike. Iznutra je naokolo ispod ruba ugrebena crta. Na nekim mjestima se iznutra još dosta dobro vidi bijela prevlaka od kovine, kojom je posuda bila prevučena. Ručka je na kraju zaokružena te za vješanje posude ima izrezak u formi djetelinina trolista. Ispod toga izreska nalazi se loše utisnuti tvornički pečat CIPI POLYBI.

Sl. 4. Bronsana rimska kaserola iz Surčina.

Drugi je primjerak naden u Surčinu. U prosincu 1905 rigolao je tamošnji dimnjačar Šultes svoj vrt sa namjerom, da ga zasadi lozom. Tom je prigodom nailazio na rbine od posuda i na razne druge predmete, do kojih, kako se čini, nije mnogo držao. Tamošnji povjerenik A. Poturičić saznao je prekasno za te nalaze, pa je mogao da pošalje tek neke predmete, koji su već bili prešli u vlasništvo drugih osoba Narodni je muzej te predmete nabavio. Među njima se ističe bronsana kaserola, duga sa ručkom kao što i pređašnja 202 mm. Izradbom se od pređašnje dosta razlikuje. Stijene su nešto tanje ljevene, ali je za to dno nešto deblje, a karike na njem su nešto dublje izvrtane. Na vanjskoj strani ispod ruba istisnute su oko posude dvije paralelne crte. Ručka je kratka, u sredini uska, a na kraju je zaokružena. Rupa za vješanje je okrugla. Posuda je slična grobničkim kaserolama, od kojih je jedna naslikana u ovom časopisu VII str. 99 sl. 52 br. 2. Na gornjoj strani ručke, koja je svoj prvi ures dobila na kolu, a onda je veoma šiljatim oruđem cizelovana, utisnut je pečat tvornice aNSI EPHAP(ro diti).

Zajedno sa ovom kaserolom poslana su narodnom muzeju sa istoga mjesta ulomak jedne veće slične kaserole, rbine od više zemljanih posuda i jedno savinuto željezno koplje. Od rbina mogle su se sastaviti dvije posude jednakoga oblika i skoro iste veličine. To su sive zdjele, visoke 90—95, a široke pri otvoru 225—235 mm. Obje su pod rubom utisnute, a jedna je od njih osim toga izvana urešena sa dvije ugrebene dosta široke crte, koje idu oko posude. Kod nas ove posude specijalno u Srijemu nisu rijetke, a pripadaju kao i koplje La-Tènskoj kulturi.

I posude i koplje potječu iz grobovâ sa paljevinom. Da u Šultesovom vrtu nije bio samo jedan takav grob, vidi se jasno iz izvještaja g. povjerenika Poturičića. Gore navedeni predmeti zajedno sa kaserolom, koja potječe iz tvornice Ansijeve familije u Capui, mogli su sasvim lijepo biti zakopani u isto vrijeme. Točnije se ovaj nalaz dakako ne da datirati, ali ćemo ga po svojoj prilici morati metnuti u prvo stoljeće poslije Isusa.

Dr. V. Hoffiller.